

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával”

Könyvtártudományi TDK

Előadás

2012. 05. 02.

Könyvtárak, könyvgyűjtemények, könyvkiadók Hellaszban és
Rómában

Gellérfi Gergő

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

Irodalmi alkotás technikája

- a görög és a római viszonyok kb. azonosak
- eltérések:
 - szerzőnként
 - műfajonként (elsődlegesen próza \leftrightarrow líra)
 - időben

Irodalmi alkotás technikája

- a diktálás mindig előtérben állt az autográfiához képest
- rendszerint titkároknak diktáltak

Alkotás fázisai

1. anyaggyűjtés, kivonatolás (vsz. fatáblára, lapokra)
2. vázlatkészítés
3. végleges változat összefüggő íróanyagra (tekercs v. kódex)

Hesterno, Licini, die otiosi
multum lusimus in tuis tabellis,
ut convenerat esse delicatos:
scribens versiculos uterque nostrum
ludebat numero modo hoc modo illoc,
reddens mutua per iocum atque vinum.

Cat. 50, 1-6.

tu nihil invita dices faciesve Minerva:
id tibi iudicium est, ea mens. siquid tamen olim
scripseris, in Maeci descendat iudicis auris
et patris et nostras nonumque prematur in annum
membranis intus positis: delere licebit,
quod non edideris, nescit vox missa reverti.

Hor. AP 385-390

A szövegkiadás módjai

1. *recitatio*: szűk körű v. nyilvános felolvasás
2. *ekdosis*: egy kiadó rendelkezésére bocsátják a szöveget

TÉVES a közkeletű nézet, hogy a szerzők magánjelleggel kiadták volna kezükből műveiket

Multum autem in tua quoque fide ac diligentia positum est, ut in manus hominum quam emendatissimi ueniant.

Quintilianus levele kiadójának, Tryphónnak

Klasszikus görög kiadás

- szinte semmilyen információnk nincs róla
- Aristophanés *Békák* egy utalása alapján már minden néző olvashatja darabját:

*Mert, ha attól tartanátok, hogy tudatlanság miatt,
Amit finomúl beszéltek, a néző nem érti majdan,
Ettől már ne féljeteK, mert már nem úgy van mint
előbb.*

Jól be vannak gyakorolva.

S könyve lévén mindenkinek, önmagát képezheti...

Arany János ford.

A szöveg integritása

- mivel szerzői jog nincs, gyakoriak a „kalózkidadások”
 1. saját mű más neve alatt
 2. más műve saját név alatt
 3. szerzői engedély nélküli kiadás

Az engedély nélküli kiadásról

atque eo magis quod duo iam sub nomine meo libri ferebantur artis rhetoricae neque editi a me neque in hoc comparati. Namque alterum sermonem per biduum habitum pueri quibus id praestabatur exceperant, alterum pluribus sane diebus, quantum notando consequi potuerant, interceptum boni iuuenes sed nimium amantes mei temerario editionis honore uulgauerant.

Quint. I. pr. 7.

„Kontamináció”

Quid, stulte, nostris versibus tuos misces?
Cum litigante quid tibi, miser, libro?
Quid congregare cum leonibus volpes
Aquilisque similes facere noctuas quaeris?
Habeas licebit alterum pedem Ladae,
Inepte, frustra crure ligneo cures.

Mart. X 100.

Könyvkiadás Rómában

- a Kr. e. 1. században jelent meg
- a virágkor a Kr. u. 1-2. század
- módszer: példányonkénti másolás, vagy diktálással több példány egyszerre készül
- terjedelem mérése soronként az ellenőrzéshez és az elszámoláshoz

Könyvkiadás Rómában

- becslések szerint egy műnek évente 1000 példányát tudták kiadni
- az egyik legnevesebb kiadó: Sosius-fivérek, ők adhatták ki Vergilius Aeneisét
- komoly fejlődés: Martialis (Kr. u. 1. sz. vége) verseiért már több neves kiadó versengett

Könyvkiadás Rómában

- a kereskedelem szerepe nem kizárólagos
- sok mű sosem lett kiadva, s mindig fontosak maradtak a magánmásolatok
- a kései antikvitásban az olvasástudás visszaszorul, ez és a magas árak kiadói válsághoz vezetnek
- gazdag családok adják ki a klasszikusokat
- az egyházatyák maguk adják ki műveiket

Az első könyvtárak

- a hagyomány szerint az első könyvtárak Polykratés és Peisistratos könyvtárai, ezek biztosan nem közkönyvtárak voltak (a gelliusi hagyománnyal szemben)
- a 6-4. századi könyvtárak magán- ill. szűkkörű használatra (filozófusok, költők, stb.)
- Aristotelés és Epikuros könyveiből haláluk után iskolai könyvtár lett
- gymnasion-könyvtárak a közönségnek

Hellenisztikus kor

- nagyszabású könyvtárak közpénzből
- nem nyilvánosak
- reprezentatív célú gyűjtemények, a görög kultúra újra-birtokbavételének jelképei
- használóik kinevezett udvari tudósok
- könyvkészítés, rendszerezés, fordítás, kutatás zajlik a könyvtárakban
- az építészet elitizmust mutat

Hellenisztikus kor

- nagyszabású könyvtárak közpénzből
- nem nyilvánosak
- reprezentatív célú gyűjtemények, a görög kultúra újra-birtokbavételének jelképei
- használói kinevezett udvari tudósok
- könyvkészítés, rendszerezés, fordítás, kutatás zajlik a könyvtárakban
- az építészet elitizmust mutat

Alexandria, *Museion*-könyvtár

- a *Museion* „kutatóközpont” volt botanikus kerttel, csillagvizsgálóval, állatkerttel, stb.
- egy papirusztöredéken fennmaradt a könyvtárosok névsora: Kallimachos, Apollónios Rhodios, Eratosthenés, a bizánci Aristophanés
- Gellius szerint 700 ezer kötet
- a beszerzésekért – a hagyomány szerint – a Ptolemaidák mindent megtettek

Alexandria, *Museion*-könyvtár

- itt készült a hagyomány szerint a Septuaginta
- *Pinakes*: Kallimachos 120 kötetes rendszerező munkája (elveszett)
- a *Museion* Kr. e. 47-ben leégett, a helye sem ismert mára
- a második alexandriai könyvtár kb. 50 évvel később, a 3. század közepén 43 ezer kötettel

Pergamon

- 3. század második fele, nagyságrendileg 200 ezer kötet
- udvari könyvtár; építészeti egységek:
 - könyvraktárak
 - bankett-terem
 - oszlopcsarnok (hangos olvasás és vita helye)
 - nagyközönségre utaló olvasóterem nincs

Róma

- a köztársaságkor végétől nyilvános könyvtárak (terv: Caesar, megvalósítás: Asinius Pollio Kr. e. 39)
- Augustus és a későbbi császárok is alapítanak
- a leghosszabb életű a Bibliotheca Ulpia, itt állt Traianus oszlopa
- idővel már a közfürdőkben is van könyvtár

Bibliotheca Ulpia

Róma

- a 2-3. századra a Birodalom minden területén voltak jelentős könyvtárak, gyakran bőkezű magánszemélyek pénzén
- egy athéni könyvtár tájékoztató felirata is fennmaradt:

„Megesküdtünk arra, hogy könyvet kivinni nem szabad! Nyitva: egytől hatig.”

Róma

- a közkönyvtárakban jellemzően két nagy terem, egy görög és egy római részleg
- magánkönyvtárak is ismeretesek (Cicero, Villa dei Papiri)
- hanyatlás a 4. századtól (Konstantin idejében még 28 könyvtár Rómában)

Római könyvtárak felépítése

- fali fülkékben helyezték el a könyveket, a szekrények magassága 2,5-3 méter, szélessége 1 méter, mélysége fél méter
- gazdagabb könyvtárakban citrusfa, elefántcsont az alapanyag
- a görög és római részleg külön vezetővel bírt

Könyvtári személyzet

- a könyvtár főfelügyelője: *procurator bibliothecae*
- gazdasági vezető: *vilicus bibliothecae*
- feliratokról ismert tűzoltó és *medicus bibliothecae* is
- a leghíresebb könyvtári dolgozó Suetonius Tranquillus volt egy felirat szerint

Keresztény könyvtárak

- elsősorban a görög keleten jellemzőek: Alexandria (Didaskaleion), Caesarea, Jeruzsálem, Gáza, Konstantinápoly
- elsődlegesen tudósok számára
- a Szentírás, illetve az egyházatyák másolása és kiadása a szövegkritika módszereinek alkalmazásával